

Státní okresní archiv Plzeň-sever se sídlem v Plasích

Zpěvácký spolek Střela Plasy
1874 – 1919 (1939)

INVENTÁŘ

Číslo listu JAF: 825
Evidenční číslo pomůcky: 146
Karel ROM
Plasy 1996

OBSAH:

I. Vývoj původce fondu	2
II. Vývoj a dějiny fondu	6
III. Archivní charakteristika fondu	7
IV. Stručný rozbor obsahu fondu	8
V. Záznam o uspořádání fondu	9
Inventární seznam	10

I. Vývoj původce fondu

V poslední čtvrtině 19. století se v Plasích rozvinul čilý spolkový život. Působila zde Občansko-řemeslnická beseda, dobrovolný hasičský sbor, místní odbor Národní jednoty pošumavské pro Plasy a okolí i odbor Červeného kříže. V roce 1874 založený Zpěvácký spolek „Střela“ byl co do rozsahu a kvality činnosti před rokem 1900 nejvýznamnějším z nich.

Bohatý a pečlivě vedený spolkový archiv obsahuje dokumenty ze samých počátků činnosti spolku. V protokolu z první oficiální schůze, který nese v záhlaví datum 14. června (na konci protokolu uveden datum 16. června) 1874, se dozvídáme, že byl založen dne 20. dubna r. 1874 a na této ustavující schůzi byl vypracován návrh stanov spolku, který byl odeslán ke schválení místodržitelství v Praze. Stanovy byly schváleny 20. května a spolku vráceny 10. června. 14. června se pak konala ve spolkové místnosti v hostinci „U české koruny“ (č. p. 41) schůze, na které byli zvoleni první funkcionáři. Známe i jména iniciátorů založení spolku. Pod výše uvedeným návrhem stanov, který je nejstarším dokumentem z jeho činnosti vůbec, jsou podepsáni Václav Nosek, Matěj Beneš, Václav Hanza, Josef Rambousek, Josef Nosek, František Wohl a Arnošt Šlosar. Ti také byli zvoleni členy prvního výboru zpěváckého spolku, funkce pak byly rozděleny následovně: předseda - J. Nosek (mistr v železárně), ředitel - V. Hanza (učitel), jednatel - M. Beneš (obchodník), archivář - V. Nosek (strojvedoucí), pokladník - J. Rambousek (mistr obuvnický), všichni z Plas. Této prvé volby se zúčastnilo 14 činných členů.

Účelem spolku bylo dle stanov pěstování mužského zpěvu slovanského. Na slovo *mužského* si dovoluujeme upozornit - zakladatelé se soprány a alty nepočítali a pozdější rozšíření sboru o dámskou sekci si vyžádalo v r. 1895 i změnu stanov. Náplň činnosti spolku pak stanovy blíže rozvádějí - mělo jí být cvičení se ve zpěvu, pěvecké zábavy, veřejné koncerty, zpěvácké výlety a pěstování zpěvu církevního při zvláštních slavnostech.

Stanovy rozeznávaly čtyři kategorie členů. *Údové činní* museli prokázat určité hudební vzdělání, aby mohli účinkovat ve sboru - tuto způsobilost osvědčoval ředitel spolku. Dále to byli *údové přispívající*, *čestní* a konečně *údové zakládající*, kteří měli jednou provždy složit příspěvek ve výši 5 zl. (jednorázově nebo v měsíčních splátkách po 50 krejcarech). Posledně jmenovaní však prakticky neexistovali - přesto, že u několika málo členů je v členských seznamech poznámka *zakládající*, dle záznamů o odvodu příspěvků tuto povinnost zřejmě nikdy nesplnili.

Činnost spolku řídil v období mezi valnými hromadami výbor. Ten byl sedmičlenný a skládal se, jak již bylo výše řečeno, z předsedy, ředitele, jednatele, archiváře, pokladníka a dvou členů bez funkcí. Povinnosti jednotlivých funkcionářů jsou zřejmé, třeba se však zmínit o důležité funkci *ředitele* - tedy sbormistra zpěváckého spolku. Stanovy jeho funkci charakterizují takto:

„Ředitel má všechnu svrchní správu záležitostí hudebních. Zvláště mu ale náleží, aby studium i provozování skladeb řídil, partitury a jednotlivé hlasy důkladně prohlížel a opravoval. Ředitel ustanovuje ve srozumění s výborem programy k zábavám a koncertům, navrhuje skladby, které by se koupiti měly a stará se o potřebné přepisy hudebnin.“

Z výše uvedeného výčtu práv a povinností tohoto funkcionáře vyplývá, že ředitel byl osobou klíčovou. Obsazení funkce člověkem nejen odborně způsobilým, ale i nadaným potřebným organizačním talentem a pro věc dostatečně zapáleným bylo předpokladem úspěšné činnosti spolku. Bylo štěstím zpěváckého spolku „Střela“, že takových osobností se v jeho historii našlo hned několik. Prvým byl učitel *Václav Hanza*, který tuto funkci vykonával pouze jeden rok, zřejmě však ke všeobecné spokojenosti, neboť byl později jmenován čestným členem spolku. Po něm funkci ředitele řadu let (1875-1886) s velkým úspěchem vykonával *MUDr. Karel Stretti*.

Podle dochované knihy, do které se zaznamenávaly odvody členských příspěvků, přihlásilo se do spolku hned v prvním roce jeho činnosti 44 členů. Přesné údaje o počtu v následujících letech lze pouze odhadnout - evidence je sice vedena velmi pečlivě, méně pečliví však byli mnozí členové spolku při placení příspěvků. A tak zejména u některých členů přispívajících byla již tehdy jejich příslušnost ke spolku vlastně sporná, když - ač přihlášení - přes časté výzvy výboru neplnili svoji jedinou povinnost vůči spolku. Přesnější údaje máme až od osmdesátých let, neboť se zachovaly výběrčí listiny za jednotlivá čtvrtletí. Počet členů se tehdy pohyboval kolem šedesáti. Pro prvé roky činnosti nelze ani spolehlivě určit, jaký byl podíl členů činných, tedy aktivně působících ve sboru. Zde jsou přibližným vodítkem záznamy o počtu odevzdaných hlasů při hlasování ve valných hromadách, neboť podle původních stanov měli hlasovací právo pouze členové činní. Lze soudit, že sborovému zpěvu se aktivně věnovala necelá polovina členů, což ostatně potvrzují i přesnější údaje z pozdějších let. Mezi členy spolku jednoznačně převládali živnostníci všech profesí. Zastoupeni byli i zaměstnanci železné hutě a úředníci správy panství. Většina členů byla z Plas, nalézáme však i občany z Nebřezin, Kaznějova, Rybnice.

Hned od počátku se spolek snažil naplňovat v celé šíři rozsah činnosti deklarovaný stanovami. Zpěváci se zúčastňovali pod vedením ředitele pravidelných zkoušek, organizovali pěvecko-taneční věnečky i výlety, při kterých na různých místech v okolí Plas byly pořádány pěvecké produkce v přírodě. Oblíbená byla tzv. *zastavenička*, při nichž sbor zazpíval významným osobám při mimořádných příležitostech. Ty se naskytovaly často - odchod přednosta stanice na nové působiště, pana faráře na odpočinek, jmeniny starosty, ale také třeba návštěva pana kardinála v Plasích.

V listopadu r. 1875 přednesl sbor v kostele sv. Václava při dušičkových bohoslužbách Dobrovského *Requiem*, v květnu následujícího roku poprvé provedl vokální mši svatou a jeho účinkování při církevních obřadech - u příležitosti významných událostí v knížecí rodině nebo církevních svátků - začala být stále četnější, i když v prvních létech činnosti zatím ještě nepřevažovala. Členové spolku tehdy dávali přednost spíše vystoupením při různých příležitostech světských, kdy jejich produkce končily společnou veselící.

Jistou zvláštností v činnosti spolku byla spoluúčinkování při divadelních představeních, pořádaných vrchností v konventním divadle, v divadelních hrách nebo v tehdy oblíbených „živých obrazech“.

Během let se charakter akcí zpěváckého spolku a jejich posloupnost ustálily do víceméně stálého schématu: Rok začínal valnou hromadou, následoval spolkový ples, samostatné koncerty zpravidla dva - jarní a podzimní, v letních měsících několik vystoupení v přírodě, v zimě účinkování v konventním divadle, koncem roku vystoupení při obdarování chudé mládeže v plaském zámku, po celý rok vystupování při církevních obřadech.

V lednu roku 1881 se poprvé veřejně jedná o návrhu na sloučení zpěváckého spolku s Občansko-řemeslnickou besedou v Plasích. Není jasné, kdo byl jeho iniciátorem, ani jaké důvody k tomuto návrhu vedly. Můžeme se pouze domnívat, že v poměrně malé obci musely mít tyto dva spolky do jisté míry totožnou členskou základnu a z dochovaných zpráv víme, že čas od času již dříve organizovaly společné akce. Zpěvácký spolek po poradě tento návrh zamítl, odvolává se na článek stanov, podle něhož by v případě jeho zániku propadlo veškeré spolkové jmění ve prospěch chudé školní mládeže, zdá se však, že zastánci sloučení obou spolků byli v té době i uvnitř „Střely“. Oba spolky si ovšem tehdy přislíbily vzájemnou podporu do budoucna a domluvily se na užívání společné spolkové místnosti, pronajaté od hostinského Fr. Rotta v knížecím hostinci.

V roce 1886 se odstěhoval do Prahy dlouholetý sbormistr MUDr. Karel Stretti a bylo třeba nalézt za něho schopného nástupce. Novým ředitelem sboru byl zvolen *Jan Kypka*, který ovšem v září 1887 odešel do Kralovic. Po něm vykonával tuto funkci jeden rok *Josef*

Lašek a od roku 1889 učitel *Josef Polák*. V zápisech z těchto let nenalzáme zprávy o nějaké krizi uvnitř spolku. Teprve o mnoho let později, v roce 1899, přiznává retrospektivní jednatelská zpráva, že „... zvolen pak sbormistrem učitel p. Josef Polák, který s nevšední horlivostí a obětavostí ujal se spolku v době vážné a ohrožené, kdy nepřátelé mu kopali hrob a kdy spolek byl v úplném rozkladu, nemaje ani sbormistra, ani předsedy (jenom dluhy).“ Uvedený zápis svědčí o vážnějších problémech a těžko můžeme předpokládat, že důvodem byl pouze odchod sbormistra, neboť nevysvětluje zmínku o „nepřátelích“ spolku. Snad sehrála svou roli již naznačená nejednotnost ve vztahu k Občansko-řemeslnické besedě. V lednu r. 1889 totiž navrhl řídicí učitel Josef Lašek „jménem (neuvedených) tří důvěrníků“ opět sloučení s Občansko-řemeslnickou besedou a po zamítnutí návrhu ze spolku vystoupil (mezi členy uveden opět až v r. 1891), zároveň rezignoval na svou funkci nově zvolený předseda spolku František Wohl.

Odchodem MUDr. Strettiho bylo uzavřeno první významné období činnosti zpěváckého spolku „Střela“. V osobě učitele Josefa Poláka však byl nalezen důstojný pokračovatel. Poměry se zřejmě podařilo urovnat, neboť rok 1899 hodnotí jednatelská zpráva, přednesená na valné hromadě 19. ledna 1890, jako nejúspěšnější v celé historii sboru, i když musíme vzít v úvahu i možné osobní zaujetí jejího autora, který pravděpodobně nebyl jen nestranným pozorovatelem předchozích třenic uvnitř spolku.

Významnou událostí roku 1889 bylo pro spolek i zakoupení harmonia. Pro tento účel bylo použito 50 zl., které spolku věnoval kníže Metternich, na doplnění potřebné částky uspořádána sbírka mezi členy. Šestého března bylo nové harmonium poprvé použito při zkoušce sboru.

Jak bylo řečeno v samém úvodu, byl zpěvácký spolek „Střela“ dle stanov spolkem mužským, přesněji *spolkem pro pěstování mužského zpěvu*. Tato formulace sice a priori nevylučuje členství žen, zakladatelé spolku však s touto možností původně zřejmě vůbec nepočítali. Od počátků se však na vystoupeních sboru dámy objevovaly a k 1. lednu 1882 bylo prvních deset řádně zapsáno mezi činné členy spolku. 5. srpna toho roku vystoupil sbor poprvé na veřejnosti jako smíšený při divadelním představení, které pořádali plzeňští studující ve prospěch Ústřední matice školské. Není jasné, zda od počátku měly ženy i hlasovací právo, které jim jako členkám činným náleželo. O jejich aktivní účasti ve volbách výboru máme zprávu až o deset let později, z r. 1892, volily ovšem prostřednictvím zaslaných hlasovacích lístků a valných hromad se nezúčastňovaly. V nových stanovách spolku, zpracovaných a schválených v průběhu roku 1895, je však již ona „diskriminující“ formulace upravena tak, že za slovo *mužského* je vloženo „a smíšeného zpěvu slovanského a ušlechtilých zábav vůbec“. Nebyla to ovšem změna jediná. Působnost spolku byla rozšířena o pořádání divadelních představení a dále přednášky vzdělávací, čtení časopisů a užitečných knih, zrušena byla kategorie zakládajících členů. Výbor byl rozšířen ze 7 na 9 členů a hlasovací právo rozšířeno z členů činných na všechny členy spolku s výjimkou volby ředitele sboru, která i nadále byla výsadou členů činných.

V listopadu r. 1898 se sbormistr a jednatel spolku zúčastnili shromáždění delegátů pěveckých sborů, které se sešlo v Plzni z iniciativy tamního „Hlaholu“ a kde byla ustavena *Plzeňská župa pěvecká „Pallova“*, do níž plaský spolek zanedlouho přistoupil.

Následujícího roku zpěvácký spolek „Střela“ oslavil pětadvacáté výročí svého založení. Přípravy zahrnovaly mimo jiné i fotografování všech členů na jubilejní tablo a zhotovení 20 kusů desek na hudebniny s nápisem „Střela“ Plasy a symbolickou lyrou u kralovického knihaře Lega. Vlastní oslavy se konaly 16. července. Zahájeny byly slavnostní bohoslužbou, při které byla přednesena Foersterova „Missa de Beata“ pro smíšený sbor s průvodem varhan. Následovalo jubilejní valné shromáždění ve spolkové místnosti a poté společný oběd v knížecím hostinci. Odpoledne se pak konal zahradní koncert a oslava byla ukončena večerním plesem. Konal se opět v knížecím hostinci a slavnostně vyzdobenému sálu vévodil nápis „Čtvrtstoletí pějeme tobě, vlasti drahá, ku ozdobě!“ a tablo s fotografiemi 42 dřívějších i stávajících činných členů.

Na oslavách účinkovala hudba plzeňského Sokola a zúčastnilo se mnoho hostů - mimo jiné zástupci zpěváckého spolku „Hlahol“ z Plzně, Pěvecké župy plzeňské - Pallovy a zpěváckého spolku „Václav“ z Čisté. V obšírné zprávě, bilancující čtvrtstoletí činnosti, která byla přednesena na dopolední valné hromadě, bylo mimo jiné konstatováno, že za 25 let trvání spolku bylo provedeno 53 samostatných koncertů a 594 různých výkonů, celkem 647 produkcí. Spolek měl ke dni oslav 3 čestné, 28 výkonných a 32 přispívajících členů, v knihovně bylo 285 knih ve 313 svazcích, v archivu 666 sborů, 16 kupletů, 13 čísel hudebních a jedna opera (Prodaná nevěsta).

Podle projevu, přednesených na jubilejní slavnosti, by se zdálo, že „Střela“ byla v té době na vrcholu své činnosti. Ale opak byl pravdou. Členové sice dokázali zorganizovat jednorázovou okázalou oslavu, v práci spolku se však - pravděpodobně již delší dobu - dostavoval útlum, který byl ovšem po rušném roce 1899 zvláště patrný. Již následujícího roku sbormistr Polák nabádá členy, aby působili na mladé, kteří by se chtěli cvičit ve zpěvu, aby spolek znovu (!) vzkvétal. V roce 1902 spolek kupuje za 560 korun piano, k žádoucímu oživení to však nijak nepřispívá. V jednatelské zprávě za tento rok se praví, že „... zpěvácký spolek »Střela« za celé trvání neměl tak špatný rok, jako právě uplynulý“. V podobném duchu se nesou jednatelské zprávy i v příštích letech a přestože končí opatrným vyslovením naděje, že se jedná pouze o jev přechodný, žádoucí obrat nenastává.

Když byl v září r. 1907 Josef Polák jmenován řídícím učitelem v Žebnici, kam se odstěhoval, spolek se již nepodařilo konsolidovat. Do funkce sbormistra byl zvolen učitel *Antonín Skalický*, který však záhy onemocněl a tuto práci vykonávat nemohl. Na počátku roku požádali proto představitelé spolku Josefa Poláka o pomoc při nacvičení některých sborů. Zda poté k nějaké konkrétní spolupráci s bývalým sbormistrem došlo nelze z dochovaných pramenů zjistit.

V únoru 1911 byl na valné hromadě sbormistrem zvolen *Bohumil Píhrt*, který funkci - po velkém zdráhání a teprve po ujištění ostatních členů spolku o ochotné pomoci - přijal. Značně prořídlé řady sboru se však nepodařilo zaplnit. Na valné hromadě 5. února následujícího roku bylo sice uloženo předsedovi spolku, aby vyzval místní mladíky k přistoupení za činné členy, tento zápis je ovšem zároveň bohužel také posledním dokumentem o pravidelné činnosti spolku. Zdá se, že plaskou mládež již v té době lákala daleko více nedávno založená místní tělocvičná jednota „Sokol“.

Zpěvácký spolek „Střela“ i nadále formálně existoval, i když spolková činnost ustala a jeho bývalou slávu připomínala pravděpodobně pouze občasná příležitostná vystoupení zbytku sboru, zřejmě jen v kostele. V pamětní knize nalézáme ještě záznam o účasti sboru na slavnostní mši svaté 3. listopadu 1918 u příležitosti prohlášení nového státu a o účinkování sboru při mši svaté na svátek Tří králů v r. 1919, poté však existence spolku definitivně končí. 4. února toho roku sešlo se zbývajících 14 členů na poslední valné hromadě a vyslovilo souhlas s předáním veškerého majetku včetně harmonia, piana, hudebnin a knih zpěváckému spolku tělocvičné jednoty „Sokol“, jíž byli ostatně všichni členy a která byla prakticky jediným místním spolkem, jehož činnost neustala ani v těžkých letech válečných.

II. Vývoj a dějiny fondu

Zpěvácký spolek Střela věnoval svým písemnostem po celou dobu činnosti značnou pozornost a péči. I s notovým materiálem byly ukládány do zvláštní skříně ve spolkové místnosti v hostinci „U české koruny“ v Plasích. V únoru 1919 převzala tělocvičná jednota Sokol majetek spolku a s ním nepochybně i písemnosti, ač v zápise o předání nejsou výslovně uvedeny. Po založení plaského muzea v roce 1962 se staly součástí jeho sbírkového fondu. Po zrušení muzea v roce 1971 pak zůstaly spolu s dalšími jeho sbírkami v plaském konventě a správou tohoto objektu byly 14. 7. 1988 předány okresnímu archivu.

Současně byl předán i notový materiál. Ten byl po zániku Střely využíván nejen plaským Sokolem jako následnickou organizací, ale i pěveckým odborem Volné myšlenky, který v Plasích působil asi od roku 1927 až do konce 2. světové války, po válce pak zřejmě i dalšími krátce působícími pěveckými sbory (Pěvecký sbor Osvětové besedy v Plasích a Pěvecký sbor učitelů plaského okresu) Byl během této doby i doplňován a neodpovídá ve fondu dochovaným soupisům. Z toho důvodu, a dále proto, že se nejedná o písemnosti vzešlé z činnosti spolku, byly tyto hudebniny (1,0 bm) od písemností spolku odděleny, nejsou součástí fondu a jsou uloženy samostatně.

III. Archivní charakteristika fondu

Ačkoliv fond několikrát změnil správce a místo uložení, je dochován ve stavu obsahově poměrně uceleném a nevykazuje známky fyzické destrukce. Při zpracování byl rozčleněn na knihy a spisový materiál. Vzhledem k malému rozsahu nebylo uvnitř těchto kategorií prováděno další dělení. Knihy téhož druhu jsou řazeny chronologicky, stejně tak spisový materiál v rámci téže inventární jednotky.

Vnitřní skartace nebyla prováděna.

Pamětní knihy byly zařazeny do II. kategorie, ostatní písemnosti do III. kategorie.

IV. Stručný rozbor obsahu fondu

Dochované písemnosti dokumentují činnost spolku od založení až po začlenění do tělocvičné jednoty Sokol. Zápisy z valných hromad a schůzí výboru byly zpočátku pořizovány na volné listy, od r. 1894 do knih, přičemž mimo knihy zápisů se dále volně ukládaly zprávy jednatele, knihovníka, archiváře (=správce hudebnin) a záznamy o volbě funkcionářů na valných hromadách. Ucelené jsou i seznamy členů spolku a dochovaná spolková korespondence. S výjimkou výběrčích listin členských příspěvků z let 1882 – 1896 se však nedochovaly žádné doklady o hospodaření, ačkoliv účetní knihy musely u spolku, který měl vlastního pokladníka, nepochybně existovat.

Fond obsahuje materiály z let 1874 až 1919. Časový přesah do roku 1939 je dán existencí záznamů o půjčování hudebnin, vpisovaných do „Seznamu hudebnin“ (1889 – 1907, inv. č. 9), ačkoliv tyto záznamy již nepocházejí z činnosti spolku, ale jeho pokračovatelů.

V. Záznam o uspořádání fondu

Fond uspořádal a inventář vyhotovil Karel Rom ve Státním okresním archivu Plzeň-sever se sídlem v Plasích v r. 1996.

Inventární seznam

Inv. číslo	Obsah	Časový rozsah	Číslo knihy/kart.
I. KNIHY			
1	Stanovy	1874	K1
2	Stanovy	1895	K2
3	Pamětní kniha (Kniha památní)	1874 - 1897	K3
4	Pamětní kniha (Druhá památní kniha od r. 1874)	1897 - 1919	K4
5	Kniha zápisů z výborových schůzí a valných hromad (Protokoly)	1894 - 1905	K5
6	Kniha zápisů z výborových schůzí a valných hromad (Protokolní kniha Zpěv. spolku „Střela“ v Plasech. 1. 12. 1906.)	1906 - 1919	K6
7	Kniha členů (Seznam členů)	1874 - 1889	K7
8	Kniha členů (Kniha členská /Druhá./)	1889 - 1912	K8
9	Kniha evidence hudebnin (Seznam hudebnin zpěv. spolku „Střela“ v Plasech.)	1889 – 1907 (1939)	K9
10	Kniha evidence hudebnin („Hudebniny Zpěváckého spolku „Střela“ v Plasech 1907.)	1907	K10
11	Kniha evidence hudebnin (Archiv zpěváckého spolku „Střela“ v Plasech.)	1908 - 1911	K11
12	Kniha oběžníků (Oběžník zpěv. spolku „Střela“.)	1911 - 1912	K12
II. SPISOVÝ MATERIÁL			
13	Protokoly z valných hromad a schůzí výboru	1874 - 1912	1
14	Opisy stanov	1874,1895	2
15	Organizační záležitosti	1874 - 1913	2
16	Výběrčí listiny členských příspěvků	1882 - 1896	2

Název pomůcky: Zpěvácký spolek Střela Plasy

Časové rozmezí: 1874-1919(1939)

Počet evidenčních jednotek: 14 (12 knih, 2 kartony)

Počet inventárních jednotek: 16

Rozsah archiválií v bm: 0,38

Stav ke dni: 30. 6. 1996

Fond zpracoval: Karel Rom

Pomůcku sestavil: Karel Rom

Počet stran: 10

Pomůcku schválil: Petr Hubka